

Jutrowne dobyće

**Smjerc je póžřeta wot dobyća ...
Žahadło smjerce pak je hrěch ...**

**Bohu budź džak,
kiž nam dobyće dawa
přez našeho Knjeza
Jezusa Chrystusa!**

1 Kor 15,55-57

„Smy dobyli!“, tak wołaja sportowcy, hdyž je poslednja hra dobyta a turněr zakončeny. Dobyće je wulki cil wukonoweho sporta. Rozsudne je přenje hač do třećeho městna: zloto, slěbro, bronz, wšo druge hižo ničo njepřinjese. Kelko energije a kelko mocow so nałožuje we wukonowym sporće, zo bychy atleća na krótku chwilu na podeseće stali a medalju přijimali!

Při wólbach dže wo dobyće. Štóž ma najwjace hłosow, je dobył. Móžeš po wšelakich systemach wolić, wotpowědnje čezko je potom, postajić jasneho dobyćerja. Při zašlych wólbach w Němskej su wulke strony hłosy zhubili, tak zo dołho traješe, doniž njewutwori so nowe knježerstwo. Nětko je skónčnje mamy. Dobyćerka je jasna.

Na sudnistwje stejitej sej dvě strony napřečo, kiž chcetej wobě dobyć. Jedyn skorži, druhy je wobskorženy. Prawiznicy wotwažuja a pruwuja wšitke móžnosće, zo bychy swojemu mandantej k dobyću dopomhali. Abo dóndže snadź ke kompromisnej, k dojednanju?

W strowotnistwje prócuja so lěkarjo a wědomostnicy nad choroscemi dobyć. Při lochkich choroscach dosaha snadź spar a dobra tableta, zo by so wona přewinyła. Hdyž pak dže wo strašne mrětwy a natykliwe chorosće, je wjele slědzenjow trěbne. Wulke programy maja so potom organizować, zo by čłowjestwo nad choroscemi dobyło.

Tež w křesćanstwje dže wo dobyće. Štó wujuje přećiwo komu? Štó ma so přewinyć? Japoštoł Pawoł je dweju přećiwnikow jasnje pomjenował, nad kotrymajž je Jezus Chrystus dobył: smjerc a hrěch. To stej woprawdže přećiwnikaj, nad kotrymajž bě

hódno dobyć. Pomyslimy sej, kelko horja a kelko čerpjenja wuchadźa z čłowjeskeho hrěcha. Kelko sylow je so plakało zlóšće a njeskutkow dla. Kelko bolosćow načini smjerc, hdyž zastupi do našeho žiwjenja. Dobyće nad hrěchom sta so čichi pjatk, na dnju křižowanja Chrystusa. Wón njeseše hrěchi swěta jako njewinowaty na křiž. Japoštoł Pawoł je to w lisće na Kolosejskich takle wuprajil: „Wón je dołžny list zničit, kotryž běše ze swojimi žadanjemi přećiwo nam, a je jón wzał a na křiž přibił.“ Wotpowědnje spěwamy w liturgiji Božeho wotkazanja: „Chryšće, jehnjo Bože, kiž njeseš swěta hrěchi wšě, smil so nad nami.“ Dobyće nad smjercu pak sta so jutrowničku rano, hdyž stany Chrystus z morwych. To njebě reanimacija do dalšeho zemskeho žiwjenja, kaž so wona druhy lěkarjam poradzi, ale bě přechod do njebjeskeje dimensije abo nawrót do Božeho swěta. Smjerc je z tutym dobyćom přewinjena.

Na woběmaj dobyćomaj Chrystusa ni mamy direktny podžěl. Wostanjemy dale hrěšnicy, dołhož smy tu na zemi. Smjertny wosud so nam njezalutuje, mamy wšitcy přeńć přez wuske wrota poslednjeje hodžiny. Ale tola nam Jezusowe dobyće wjele pomha. Wón wodawa nam hrěch, wjedže nas k wobnowjenemu žiwjenju a dawa nam mocy, druhim wodawać. Na tute wašnje wobdželimy so, dołhož smy tu na zemi žiwi, na jeho dobyću nad hrěchom. Nadžijomnje so nam bóle a bóle poradzi, so na tutón puć podać. Dobyće nad smjercu dožiwimy wšak hakle po smjercu. Kašć a row nještej za nas poslednja stacija žiwjenja, ale přěrdžemy do Božeho kralestwa, tak kaž je Chrystus jako přěni tam dóšoł. Z našeho boka je jeničce wěra do jutrowneho dobyća trěbna, dowěra do Jezusa Chrystusa. W tutej wěrje mamy podžěl na jeho dobyću nad hrěchom a smjercu.

Jan Malink

Křižowany Chrystus w Njeswačanskej cyrkwi

Foto: J. Maćij

Stawiznička wo barbach

Jedneho dnja zetkach so wšelake barby swěta a diskutowachu.

Zelena barba mjenješe, zo je wona najwažniša, dokelž je barba přirody a nadźije. „Hladajće do přirody: łuki a štomy – wšitko je zelene.“

Na to mjenješe módra barba: „Ty sy jenož barba powjercha. Ja pak sym barba njebja a morja a dawam ludžom na swěće měř a přečelnosć.“

„Ja sym wo wjele wažniša hač wy! Ja dawam ćoplotu, wšako sym barba slónca“, mjenješe žolta barba.

Oranžowa barba ju přetornhy: „A ja? Ja sym barba strowoty. Ja dawam ludžom třebne witaminy. Mysliće na apelsiny abo na morchej, wšo je oranžowe.“

Nětko so čerwjena barba zasmja: „Bjez mje njeby žiwjenje móžne było, wšako sym barba kreje. Hišće wažnišo pak je, zo sym barba lubosće. Jenož ze mnu je swět dospołny.“

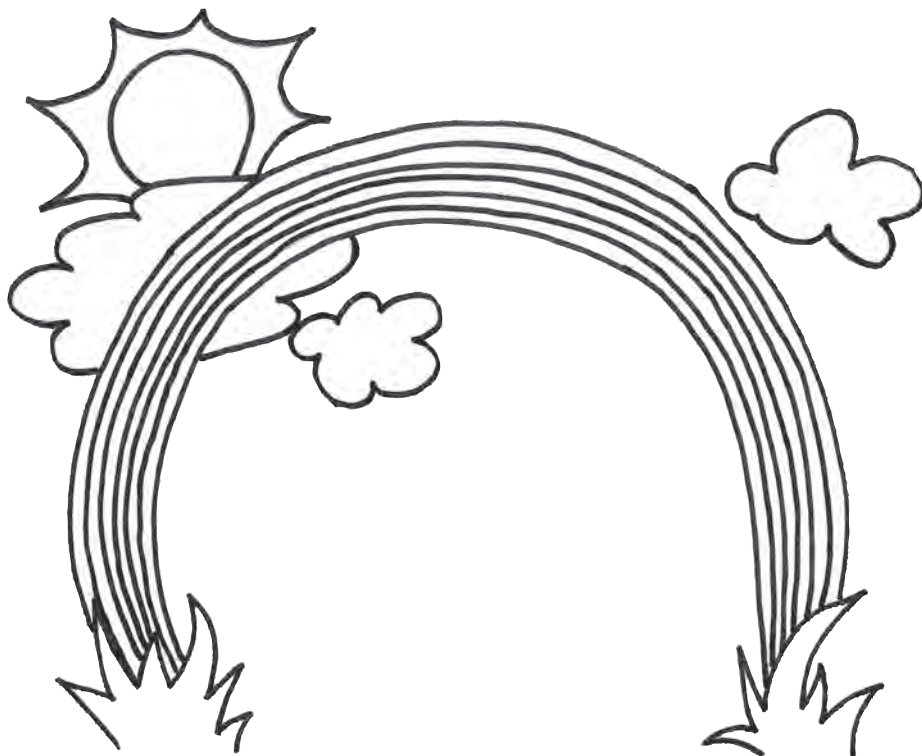
Fijałkojta barba, kotraž steji za spirtualnosć, wšak bě mjenješa: „Ja sym

wažna, dokelž sym wuznamna barba křesćanstwa.“

Barby diskutowachu a diskutowachu a njenamakachu kónca. Nadobo wudyri wulke njewjedro – z deščikom, hrimanjom a blyskami. Barby so nabojachu a so wobjimachu. Nadobo słyšachu hlós dešća. „Lube barby, čehodla so hadrujeće? Njewěšće da, zo je kóžda barba na swoje wašnje wažna a třebna za swět? Bóh je kóždu z was stworił, zo byšće swój nadawk spjelnili. Dajće sebi ruku!“

Barby so hańbowachu. Woni dachu sebi ruku, postupichu na njebjo a zarjadowachu so do wulkeho kruha.

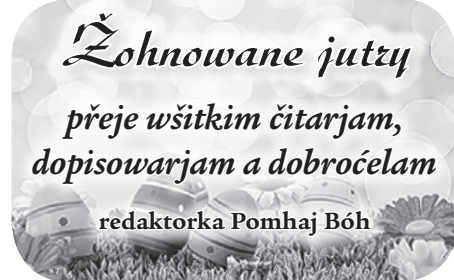
A hišće raz słyšachu hlós dešća: „Wot džensnišeho budžeće přeco, hdyž dešč na slónco trjehi, njebjo jako tučel wobrubic. Ludžo začuja měř a pokoj, hdyž was wuhladaja. Wy budžeće jim nadźiju a móc za přitomosć dać!“

Rys.: M. Wirtheč

Lube džěci, k stawizničke wo barbach sym wam mału tučel namolowała. Je pak hišće bjez barby. Wěšće wy, w kotrym hrjedže so barby do tučele zarjaduja? Wjele wjesela při wumolowanju přeje wam
waša Maria Wirtheč

Pokiwy

Zohnowane jutry
preje wšitkim čitarjam,
dopisowarjam a dobroćelam

redaktorka Pomhaj Bóh

Jutrowne spēwanje

Přeprosymy wutrobnje jutrowničku, 1. apryla, rano w 6.00 hodž. na dwurěčne jutrowne spēwanje z nutrnosću na Pawlikec statok do Wuježka pod Čornobohom. Po tym sydaja jutrowne caćički a kofej, prjedy hač přińdu Bukečanscy dujerjo.

**Bukečanska Bjesada
a Bukečanska wosada**

Rozmołwne koło

Sobotu, 21. apryla, w 10.00 hodž. wotměje so w Röhrscheidtowej bašće Serbskeho ludoweho ansambla druhe rozmołwne koło wo mobilizowanju serbskeho žiwjenja w Budyskich narańšich kónčinach a w měsće samym. Póndže na přiłkad wo konkretne projekty za swójby a džěci, wo rejowanke projekty za dorosćenych (Serbska reja), ale tež wo małe serbske znamjenja w zjawnosći. Přeprošeni su wšitcy zajimcy.
Sonja Hrjehorjowa a Mato Krygař

Pomnik za S. Błažejczuka

Sobotu, 28. apryla, w 14 hodž. wotměje so na městnje něhdyšeje „krawneje chójny“ při lěsnym puću wot Łomska na směr Šešow ekumeniska, němsko-serbsko-pólska nutrnosć. Na nej wotkryje so wopomnjenki kamjeń za pólskeho džělaćerja Stanisława Błažejczuka. Wón narodži so 27. julija 1915 we wuchodopólskim Witoldówje a bu na wopomnjenkim městnje 25. apryla 1942 wotprawjeny.

K tutej składnosći wuńdže serbsko-němsko-pólska kniha „Row w serbskej holi – Das Grab in der Heide – Grób w łuzyckej kniei“ ze znatym powědančkom Marje Kubašec a z wuslědkami slědženjow Trudle Malinkoweje wo tutym zrudnym podawku, wo pólskim NS-woporje a wo powědančku. W domizniskim muzeju w Njeswaćidle tematizuje so we wosebitej wustajeńcy wo času 1933 do 1945 tež wopomnjeće na Stanisława Błažejczuka. Kniha budže tam na předań.

Na nutrnosć přeprošuja wutrobnje
**Njeswaćanska wosada,
zarjadnistwo gmejny Njeswaćidla,
Towarstwo přečelow kultury
a domizny Njeswaćidła z. t.**

Džěłarnička serbskich Bjesadow na Horach

Serbske přisłowo dótkny so duše Helgi Nazdaliny. „Hdyž so sněžka nańdže, da so ščežka zańdže“, dopomina ju na jeje swójbu. „Wobstojnosće přeměnja wěc. Abo kaž Handrij Zejler to wujasni: Hdyž lubosć wustudnje, hdyž wotchilnosće abo wušparanja přińdu, tak wopyty přestanu“, rozloží 74lětna Wojerowčanka na džěłarničce serbskich Bjesadow w gmejnskim domje na Horach. Přeni raz wotmě so tu džěłarnička, na kotruž běštej zhromadnje přeprosyłoj Horjanska Bjesada a Serbske ewangelske towarstwo. 40 wopytowarjow z Bjesadow Hory, Čisk, Rakecy, Hodžij a Bukocy bě přijěło. Bě jich 20 maćernorěčnych Serbow a 20 wobdžělnikow z rozdžělnymi znajomosćemi serbsčiny.

Ze swojej džowku Sigrun (47) z Němcow předstaji Helga Nazdalina poklad serbskich přisłowow. W nich namakaš ludowe mudrosće, dowěru do Boha, burske kaznje, humor a serbsku hordosć. Samostatnje přiřadowachu wobdžělnicy přisłowa serbsce a němsce. „W našej Bjesadze móže kóždy swobodnje a wotewrjenje serbować, bjez stracha před zmylkami“, praji Sigrun Nazdalina. Najprjedy wuknješe wona serbsce z Berndom Bramborgom a fararjom Joachimom Nagelom w małym kružku we Wojerecach pola wučerki Měraný Cušcyneje. Po tym zo bě farar přečahnył, přizamkny so wona Horjanskej Bjesadze, na kotrejž so tež jeje mać wobdžěli.

Blisko žiwjenja a praksy wuknu zajimcy serbsku rěč. Džensniša Bjesada na Horach z wučerku Brigitte Räßlerowej wostjeji wot lěta 2000. Prawidłownje wot oktobra hač do jutrow so skupina kóždy srjedu zetkawa. Na iniciatiwu rodzeneje Blunjanki Ramony Wowčerjowej a Dietera Stoppela z Małych Horow bě skupina na-

stała. Dwanaće wobdžělnikow z Horow, Narca, Noweje Łuki, Němcow, Kulowa, Wojerec, ze Židžina a Spal džensa tu wuknje. Brigitte Räßlerowa džiwa na wurjekowanje při čitanju a na swobodne rěčenje, bjez teho zo by stajnje zmylki korigowala. „Štož intensiwnje wuknjechmy, to dyrbja wobdžělnicy potom derje nałožować“, wona praji. „Wažne mi je, zo džemy tam, hdžež ludžo serbsce rěča a spěwaja. Motiwacija je tež: Hdyž nic my, što hewak?“

Bjesadu na Horach wjaza sylna zhromadnosć, wuzběhny Christina Fabianowa (49) z Noweje Łuki. Jeje syn Manuel (17) wuknješe serbsce w Horjanskej pěstowarni „Lutki“, potom we Wojerowskej zakładnej šuli „Handrij Zejler“ a wot pjateho lětnika we wyšej šuli „Korla Awgust Kocor“ w Kulowje. Mać Christina chcyše znajmjeńša zakłady serbskeje rěče nawuknyć. Džensa słuša wona kručě k Horjanskej Bjesadze.

Prawidłownje wopyta skupina serbske kulturne zarjadowanja. Lětsa bě w Nuknicy na Jolka-swjedenju, w Kulowje na předstajenju ptačeho kwasu SLA, we Łazu na serbskim wječorku a w Budyšinje na ekskursiji. „Tam běchmy na serbskich kemšach w Michalskej cyrkwi. We ‚Wjelbiku‘ smy serbsce skazali a jědli a sej po tym wustajeńcu wo Krabaće w Serbskim muzeju wobhladali“, powěda Christina Fabianowa. Pola njeje zetkaja so skupinarjo k debjenju jutrownych jejkow. „Wjeselu so, zo nimaja wjace strach serbować“, praji Brigitte Räßlerowa. Kaž druzy wobdžělnicy je wona džakowna za džěłarničku Bjesadow.

Zetkanje zahaji predikant Manfred Hermaš z Rownoho z nutrnosću. Wobdžělnicy prošachu wo Bože žohnowanje za zachowanje serbskeje rěče a za wšěch, kiž za to

Předsyda SET Mato Krygař pokaza na wažnosć Bjesadow za dalewjedženje serbskosće we wosadach. Foće: A. Kirschke

džěłaja, prošachu za swoje swójby a modlachu so Wótcenaš. „Naše Bjesady wupruža na wosady, wobohaćeja a wožiwjeja wosadne džěło a wukonjeja z tym wažne džěło na bazy“, podšmórny Mato Krygař, předsyda Serbskeho ewangelskeho towarstwa. Zetkanja kaž lětna džěłarnička su wažne za žiwu wuměnu nazhonjenjow a za pěstowanje zhromadnosće mjez Bjesadami. „Tajke zetkanja su nam pohon a motiwacija do dalšeho džěła“, praji předsyda.

Do programa słušeše přednošk Janeka Wowčerjery, šefredaktora Serbskich Nowin, wo MIDAS, zjednocenstwje europskich dženíkow, kiž wuchadžeja w rěčach mjeńšinow a regionow. Organizacija ma džensa 27 člonow w jědnace krajach Europy a w dwanaće rěčach. Trend je, zo přińdu nowi člonjo z centralneje a wuchodneje Europy.

Přizamkny so krótki čornoběły film „Zmij“ wot Angele Šusterowej z Wojerec z lěta 2016. Wón pokaza na čežke položnje serbskeje rěče w času nacionalsocializma. W Čěskej a na filmowym festiwalu w Zhorjelcu jón hižo pokazachu. Lětsa w januaru zdoby sej přenje městno na festiwalu Poruhrskeje uniwersity w Bochumje. „Zmij“ słuša do projekta „750 lět Wojerecy“ tamnišeje Kulturneje fabriki. „Chcemy nětko material nadžělać za projektowu wučbu, na přikład za předmjetaj stawizny a etika 9. lětnika“, praji Angela Šusterowa, kotraž je swobodna awtorka a filmowa producentka. Za to chce so hišće časowych swědkow za jich dožiwjenjemi w nacionalsocialistiskim času woprašec. Podpěra je witana. Kontakt: Angela Šusterowa, telefon: 01 73/906 72 75 abo e-mail: schuster.angela@gmx.net. **Andreas Kirschke**

Na džěłarničce serbskich Bjesadow zeznachu so wobdžělnicy ze serbskimi přisłowami, kotrychž serbske a němske wersije mějachu sej samostatnje přiřadować.

Nowy serbski napis w Nosaćicach

Rěč je najmarkantniši wuraz kultury jednoho naroda, ke kotrejž słuša tež pohrjebnišćowa kultura. Kak so rěč we wšědnym dnju naložowaše, wotblyšćuje so tež w napisach a narownych pomnikach. Boli, hdyž so z našim serbskim kulturnym namrěwstwom kedźbliwje njewobchadza. Tak přebarbichu wjele serbskich napisow, bjezteho zo bychy so za jich pozadkom prašeli. Přebarbichu tež cyłe kulturne stawizny – a to nic jenož na scěnach a kamjenjach, ale tež we hłowach! Na Hórkach přewjeduja so džensa coolne megaeventy z after-show-partyju a wajakaj Pilny a Dučka narwóćitaj so trawmatizowanaj z Afghanišana.

Spóznaće je to jedne, štož z njeho scěhuješ je wažniše. Spytam za mnje realizowomne praktiske kročele wotwodžeć.

W 2010 wušlej knize „Kittlitz. Dorf und

Serbski napis z lěta 2017 na rownišću burskeje swójby z Krapowa na Nosaćanskim pohrjebnišću

Foto: Th. Zahn

Herrschaft in der Geschichte 1160–2010“ wuhladaš na stronje 295 foto wo nutrkownym napohledže Nosaćanskeje cyrkwe,

hdžež je na pišćelowej łubi napisane serbske hrono „Spěwajće temu Knjezej nowy khěrluš!“ Na samsnej stronje rěka, zo su so w minjenych lětdžesatkach wjacore narowne pomniki ze serbskimi napisami z noweho Nosaćanskeho pohrjebnišća wotstronili.

Haj, a z njedawna maja na nowym Nosaćanskim pohrjebnišću jedyn narowny pomnik ze serbskim napisom wjacore. Njepčaju to bjez hordosće, zo steji wone na našim swójbnym rownišću w rěči, kotruž sej ja runje z wulkej prócu spytam přiswojić.

Pola cyrkwinskeho předstejićerstwa sym so naprašował, hač njeby so napiso na pišćelowej łubi w Nosaćanskej cyrkwi hodžało wobnowić. Budu na wotmołwej wobstać.

Friedhard Krawc z Wulkeje Swójcy

Postupujemy

Zo so swět změní a změníć dyrbi, njeje ničo noweho – čłowjek a klima a technika. Tež hdyž so to hinak widži, so na tym spóznaću ničo njezmění. Kóždy móže widžeć, zo je džens mjenje ptačkow a wačkow, mjetelčkow a šeršenjow. Wobžaruju to jara. Widžu rady małe stworjenja na našej zahrodže a pěstonju je.

Swět so wšudže změní, nic jenož klima, ale tež ludy a wěrywuznaća, rěče a wašnja. Zo so technika razantnje změní, spóznaćemy najlěpje. Na přikład so pola nas wjele wětrnikow twari, kiž milinu džělaja. Mje woni njemyla a přeju sej je w susodstwje, dokelž mje fascinuja. Myslu, zo bych so bórže na nje zwučil.

Sym přeco zaso pola třoch wysokich wětrnikow na Hahnen pola Webenheima (Posaarska). Wšo štož „aktiwisća“ BUND, NABU a wšelcy wobydlerjo přećiwu tutym mašinam maja, mje njepřeswědči. Haru samo při sylnym wětriku njezačuwach, jako pod wětrnikom přenocowach. Mortwe ptačata ženje njenamakach. Chłódk křidłow njenańdžech, dokelž so slóncu njeswěćeše abo bě „po puću“. Lěta dła do abo ze Saarbrückena njejsu potrjechene. Napohlad wysokich wětrnikow mje njemyli a přichodna generacija budže je jako normalne widžeć.

Wěm, zo słuša wudobywanje energije z wětra do džensnišeho politiskeho koncepta. Trjebamy wjele energije, wosebje za polěpšenje klimy, ale tež za elektriske awta, kiž so wuchwaluja. Wětr ju nam darmotnje přinjese, je wažne žórło. A přichod trjeba nowe žórła energije.

Přeco zaso dožiwu, zo so „wažni“ a mjenje informowani ludžo wětrnikow dla

Kolesowy wulět k wětrnikej

Foto: P. Wirth

hórša. Maja hižo mjenowane abo snadniše argumenty. Husto pytnu, zo za słowami zawisć tči. Štó pak rady přida, zo je zawistny? Namaka abo přizamknje so argumentam druhich – hač su kmane abo blady. Hustodosć njejsu ani prawdžepodobne. Ptačkow, kiž do křidłow wětrnikow zaleća, budže wo wjele mjenje hač so wot kóčkow, awtow abo na druge wašnje kóncuja.

Burska swójba, kiž ma pola, łuki a lěs daloko zwonka wsy na horje, kiž dyrbeše hustodosć na chuduškej zemi sprócnijwe wysuwac a snadnje žnjeć, ma nětko snano wětrnik na ležownosći a dóstanje lěto wob lěto „rjany fenk“ za přenajenje pódy. Radlubje jim to popřeju. Wjeselu so nad kóždym wětrnikom, kiž wužije darmotnu móc wětra a z jeho wida přirodu wožiwja.

Runje tak bě a je a budže z polem, kiž běchu abo budu twarske městna. Štó wě, hač njezawidžeše někotryžkuli po Přenjeje swětowej wójnje mojemu džědej Pawołej Křižanej w Třělanach pjenjezy, kiž dósta za pódu, na kotrejž džensa džěl Wichmannoweho sydlišća steji?

Bohužel džěli zawisć tež džensa ludži. Někotři jenož to swoje pytaja a do přichoda njehladaja. Džiwam so jara, zo móžeja njetopyr abo wačka, wosebita kwětka abo črjop z časa Romjanow wažnemu energetiskemu projektej, mostej abo druhemu twarej zadžěwać. Hustodosć tča za tym wosobinske zajimy a zawisć.

Zawisć je samo bratrow Kaina a Abela smjertnje džělila. Bohužel.

Pawoł Wirth

Wo misionaru Měrcínku na Maćičnej akademiji

Pod temu „Daloce horiconty: Jan Awgust Měrcínk – šewc, misionar, polarny slědźer“ přednošowaštaj štwórtk, 15. měrca, w Budyskim hosćencu „Wjelbik“ kulturna wědomostnica Mechthild Opel a jeje mandźelski Wolfgang Opel wo najwuznamnišim serbskim misionaru Ochranowskeje bratrowskeje jednoty. Wječork, na kotryž bě přeprošyła stawizniska sekcija Maćicy Serbskeje w rjedže Maćičneje akademije, bě přiwabił 35 serbskich a němskich wopytowarjow z města kaž tež ze wsow Budyskich a Kamjenskich kónčin.

Referentaj předstajšaj wuslědky swóich lětdołhich slědženjow za žiwjenjom a skutkowanjom Jana Awgusta Měrcínka, kotrehož 200. narodniny so loni wopominachu. Narodźeny 1817 w Hrodzišću wotrosće w pobožnym staršiskim domje trojorěčnje serbsce, česce a němsce. 15lětny přizamkny so Ochranowskeje wosadze, wukubła so w Małym Wjelkowje a Ochranowje a skutkowaše wot 1844 do 1849 jako misionar na Labradorje. Jako znajerja rěče tamnišich eskimowcow powołaču jeho na to za tołmačerja pjeć lět trajaceje ekspediceje jězby do Sewjerneho lodoweho morja. Jeho wo tym wozjewjena kniha „Reisetagebuch ...“ zbudži mjezynarodnu kedźbnosć. Na slědach Měrcínka podašaj so referentaj do tamnišich kónčin wěčneho loda a zamóžešaj tuž z pomocu mnohich wobrazow podač žiwj dohlad do jeho skutkowanja jako misionar a wobdźelnik ekspediceje. Tež bywše Ochranowske misionarske stacije běšaj na Labradorje hišće nadešaj. Wukrajnych misionarow tam džensa hižo njetrebaja, wšako maja we wosadach

Mandźelskaj Mechthild a Wolfgang Opel přednošowašaj w Budyskim „Wjelbiku“ wo najwuznamnišim misionaru Ochranowskeje bratrowskeje jednoty. Foto: C. Schumann

swójskich domoródných předarjow.

Mechthild Opel pochadza z Budyskeho wokrjesa a je kulturna wědomostnica. Jeje mandźelski je we Warnemünde wotrostł a wjele lět jako inženjer w elektroniskej industrij dźěłał. Mjeztym staj so wobaj swobodnemu slědźerskemu dźětu přiwobročiloj a staj zdžela w Berlinje a zdžela w Kanadze žiwaj. Wjacore knihi staj hižo wo Kanadze wudałoj a tójšto přinoškow w němskich a kanadiskich magacinach wozjewiłoj. Na Jana Awgusta Měrcínka staj před lětami přez film, w kotrymž bě jeho mjeno naspomnjene, storčiloj. Z toho časa za nim slědžita a mataj wotpohlad, jónu tež wo jeho žiwjenju a skutkowanju napsač knihu. Lětsa hišće chćetaj so na jeho

slědach podač do Južneje Afriki, hdžež bě wón po nawróće z arktiskeje ekspediceje hišće wjacore lěta jako Ochranowski misionar skutkował. Chowany je w Małym Wjelkowje, hdžež je Serbske ewangelske towarstwo 2005 jeho narowny pomnik wobnowiło dało.

Z wutrobnym přikleskom a južnoafrikskim winom džakowachu so připošucharjo za zajimawy dwuhodžinski stawizniski wječork we „Wjelbiku“ a přejachu referentomaj wjele wuspěcha při jeju slědženjach za serbskim misionarom w Južnej Africe. Snadž wšak Maćična akademija potom na dalši přednošk wo tamnišim Měrcínkowym skutkowanju přeprošy.

Trudla Malinkowa

Michał Frencl na póštowej karće

Filatelistiske towarstwo Budyšin z. t. wěnuje so w swojej dźělawosći husćišo tež serbskim temam. Na jeho internetnej stronje je cyły wotrězk wěnowany Serbam na listowych znamkach a póštowych posylkach. Lětsa wudachu wosebitu póštowu kartu, kotraž je wěnowana Michałej Frencelej, fararjej w Budestecach a přeložerjej Noweho zakonja do serbsčiny. Karta pokazuje na lěwej stronje Budestečansku cyrkej a titulnu stronu Frencloweho Noweho zakonja z lěta 1706. Pod wobrazomaj steji serbsce a pod tym němsce tekst: „Michał Frencl 1628–1706 / Farar w Budestecach, je bibliju do hornoserbskeje rěče přeložil.“ Na listowej znamce na prawej stronje je widjeć wurězk z Frencloweho narowneho pomnika z wujasnjenjemi.

Póštowe posylki, na kotrychž je listowa znamka naćišćana, rěkaža we filatelistiskej rěči „cyła wěc“, němsce „Ganzsache“. Wone su pola zběraćelow wosebje požadane.

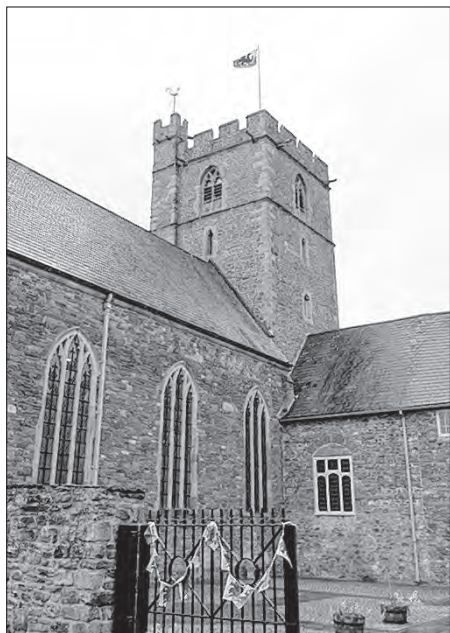
Wo wudaće tuteje „cyłeje wěcy“ je so postarał filatelist Bernd Seiler z pomocu Klause Petrenca. *jm*

Njedawno wušla póštowa karta, wěnowana zaslužbnemu Budestečanskemu fararjej Michałej Frencelej

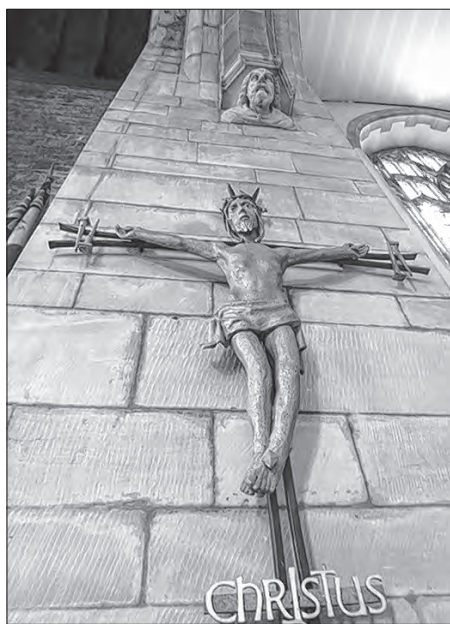
Reformacija pla Walizarjow

Łoni smy mógali južo wjele wó tom cytaś, słyšaś a zgóniś, což reformacija za nimski a teke serbski lud jo pśinjasła. Ja mam serbske pismojstwo za nejważnjše wudobyše reformacije za nas. Njeby pśede mnu žeden Serb něco serbskego napisał, njeby serbski wuknuł, dokulaž ako som se naroził, njejo nichten w mójjej swójjzbe a našej jsy wěcej serbski wumět. Serbske knihy maju wjeliki póžěl na tom, až serbski powědam a pišu.

Pódobnje se zo teke cłonkam drugih ludow bžez swójoego stata, na pś. Walizarjam w Zjadnošenem kralojstwje Wjelikej Britanskej. 25 % luži we Waliziskej (po walizisku: Cymru) powěda mimo jenželšćiny teke walizisku rěc, ale 70 % tych luži njejo „maminorěcny“. Pśez rěcnopolitiske žěło regionalnego kněžarstwa a w gmejnach

Cerkwja w Abergavenny/Y Fenni

Kristus w cerkwi w Abergavenny/Y Fenni

jo se mógała licba waliziski powědajucych wót lěta 2001 až do lěta 2011 wót 20 000 luži pówušyś.

Waliziska rěc jo jadna keltiska, kótaraž ma žinsa dwě warianty. Kelty su mimo Piktow, kenž su domrěte, nejstarše wobydlarje britiskich kupow. Anglo-Saksarje a Wikingarje su akle wót 6. resp. 8. stolěsa zachopili, Britanisku dobyś. W Europje su Kelty wót 5. stolěsa znate a we wokolinje žinsajšnych městow Paris, Ankara a Trier njejsu něga francojski, turkojski abo nimski powědali, ale keltiski. Togodla pišo posoł Pawoł list na Galatarjow. Romarje su ga gronili Keltam „Gallier“, hejnak Nimce Serbam „Wenden“.

Z žinsa nimskich regionow su Kelty wokoło lěta 50 pśed Kristusom wudrogowali na britiske kupy. Ale južo w lěse 43 po Kristusu su dobydnuli romske wójaki waliziske kralojstwa a 17 lět pózdžej su na kupje Anglesey/Sir Fôn zamordowali wšykne druidy. Take su byli nosarje stareje wěry a wědy waliziskego luda. Nježli su Romarje w lěse 410 spuščili Walizisku, jo měta romska kultura wjeliki wliw na walizisku, mjazy drugim su Romarje jabłuka, kšuški a łatyńske pismo do kraja pśinjasli.

W lěse 500 su natwarili tam přednu cerkwju, kótaraž jo była teke kubłanišćo za wobydlarstwo. Ale lěcrownož jo dawał jenželski kral Edward swójoego syna južo w lěse 1283 na Prince of Wales kronowaś, su mógali Walizisku akle w lěse 1536 z namócu do jenželskego kralojstwa integrěrowaś. W samskem casu jo pśišel kral Henry VIII. do konfliktow z bamžom, jo zakazał katolske wěrywuznaše a jo załozył ewangelsku statnu anglikansku cerkwju. Rownocasne jo dał wšykne kloštarje zacyniś a jo z tym zlamal móst mjazy waliziskim ludom a kubłanim. Aby ten lud jenželšćinu wuknuł, jo

se změniła namšarska rěc wót łatyńskeje na měšanu jenželsko-walizisku. Pśez „Act of Union“ pak jo była zwenka Bóžeje služby walizišćina wšuzi zakazana.

Akle w lěse 1588 jo wudał pózdžejšy biskup William Morgan walizisku bibliju pó pśiklaže jenželskeje biblije a waliziskego Nowego Testamenta z lěta 1567. Pśi tom jo łatyńske abo jenželske póžyconki pśez waliziske słowa a wuraze narownał. Togodla ma wjele luži Morgana hyšći žinsa za wumóžnika waliziskeje rěcy, lěcrownož su wujšli kazniske teksty „Cyfraith Hawl“ južo w lěse 942 po walizisku. W pósconku za kralownu Elisabeth, kótaraž jo pśełožowanje a wudawanje biblije financěrowała, jo pisał Morgan: „Zwucujo-li nabóžninu w zgromadnej (jenželskej) rěcy, wóstanjo wóna schowana a njeznata.“ Tencasna waliziska biblija pak jo płašita jaden pund, což su mógali jano bogate luže zaptašiś. Akle w lěse 1630 jo wujšel eksemplar, kótaryž jo se mógał kuždy luž kupiś.

Rozmějo se samo wót se, až jo na zachopjeńku reformacija na Nimcow hynakšy wliw měta ako na teke dla swójeju rěcowu pódtłocowanych Serbow a Walizarjow. Ale zgromadnosć nimkego dr. Martina Luthera, serbskego Albina Molle- ra a waliziskego Williama Morgana jo, až su wšykne tšo wažnosć swójeje rěcy za wěru póznali. Njejo pśipad, až Walizarje su załožyli w lěse 1804 w Londonje „British and Foreign Bible Society“, towaristwo, kótarež jo wudało južo biblije we wušej 2 230 rěcach. W tužyskich cerkwjach spiwaju žěn a wěcej amerikańske gospele. Take su kulturelnje zajimawe, ale jich pósotstwo wěry njamóžo generaciju 45 plus dojspiś, dokulaž wětšyna teje jenželski nje- rozmějo. Z tym maju gospele za wěru samski efekt ako łatyńske prjatkowanje w nimskich cerkwjach w casu pśed Lutherom.

Ako jo se chopiło w lěse 1955 wójowanje wo awtonomiju Waliziskeje wót Zjadnošonego kralojstwa Wjelikeje Britanskeje, su teke ewangelske a katolske wěriwe za to demonstrěrowali a samo do popajžeństwa šli. Namše su byli naraz wšuzi w regionje waliziskorěcne. Ako som póbył w lěse 2006 předny raz na tamnem narodnem festiwalu Eisteddfod, su šli namšu 4 000 luži. Póžěl kśećijanow we waliziskem luže jo był někak 60 %. Ale w dalšnych žaseš lětach su wjednistwa wšyknych konfesijow žěn a mjenje glědali na walizisku rěc w cerkwi. 2016 su měli na festiwalu razka 2 000 namšarjow. Póžěl kśećijanow we waliziskem luže jo žinsa někak 20 %. Bóžko su zagronite cerkwinskich wušnosćow zabyli na słowa Williama Morgana: „Zwucujo-li nabóžninu w zgromadnej rěcy, wóstanjo wóna schowana a njeznata.“

Bernd Pittkunings

Fota: B. Pittkunings

Orgelje cerkwy w Abergavenny/Y Fenni

„Džak wam! Měr nam!“

Pomniki za padnjonych Prěnjeje swětoweje wójny ze serbskimi napisami w ewangelskich Serbach (4)

Łub

Wopomnišćo za padnjonych Łuhowčanow namaka so na nawsy južnje wjesneho hata. Po wopomnišću ma nawjes džensa adresu Při pomniku. Wobhrodžene wot železneho płota steji na trawniku nahladny pomnik ze zornowca. Na jeho hornim džělu steji wěnowanje džakowneje Łuhowskeje gmejny swojim padnjonym rjekam. Na postamencie je pod železnym křižom, kiž je z hažkomaj dubowego lisća wobrubjony, zapísane dwanaće mjenow z datami. Pod mjenamei steji serbske hrónčko „Wy škitali sće dom a kraj, so horcy džak Wam za to praj!“

Naležnosć wokoło twara pomnika wostara w nadawku Łuhowskeje gmejny wosebity wuběrk pod nawodom žiwnosćerjy Jana Henki. Njedźelu, 9. julija 1922, poswjećić so z němsko-serbskej swjatočnosću wot wosadneho fararjy Jana Kaplerjy z Njeswaćidła. Zdobom přepoda wuběrk pomnik do hladanja Łuhowskeje gmejny. Mjez wobdželenymi towarstwami bě tež Njeswaćanske serbske towarstwo Jutrnic ze swojej chorhoju. Měšany chór pod nawodom Łuhowskeho wučerjy Běrnika, šulske džěči a kapala wohnjoweje wobory swjatočnosć wobrubichu.

W lětach po přewróće su pomnik wobnowili a před njón na trawnik položili ležacu platu, kotraž dopomina na wopory Druheje swětoweje wójny.

Łupoj

Před cyrkwju steji na kěrchowje pomnik za padnjonych Łupjanskeje wosady. Wysoka stela ze zornowca dopomina po swojej formje na nóżnicu mječa a je krónowana z wobwěncowanym železnym křižom. Pod zadypanym mječom so podate mjena jědnaće woporow z Łupoje, Bronja a Radworja. Swojim rjekam, kaž němsce napisane steji, wěnuje pomnik w serbskej rěči „DŽAKOMNA / DOMIZNA“. Z napisa na zadnjeje stronje wuchadźa, zo bě pomnik wudžětał A. Schubert z Bronja w léće 1923, potajkim składnostnje pjateje rěčnicy skónčenja Prěnjeje swětoweje wójny.

Mnišonc

Mnišonske wopomnišćo namaka so na wuchodnej stronje małego wjesneho pohrjebnišća. Pod lipomaj pozběhuje so monolit ze zornowca, kotryž steji na tupej pyramidze, kiž je z pólnych kamjenjow murjowana. Na přednjeje stronje je horjeka do kamjenja wudžětaný železny křiž. Němske napisy pod nim wěnuja pomnik padnjonym rjekam, podaja jich mjena a napominaja, zo njebychu so ženje zabyli. Na prawym puku monolita je wudypane serbske

hrónčko „Wy škitali sće / dom a kraj. / Wam wěčnje džak / so za to praj.“ Po swojej formje dopomina Mnišonski na Běšćanski pomnik.

Njeswaćidło

Sewjernje cyrkwyje pozběhuje so pod jehlinowymi štomami na starym kěrchowje monumentalne skutkowacy wojski pomnik. Zhotowjeny je ze zornowca, ma formu obeliska a wotpočuje na třoch schodženkach. Horjeka trónuje na nim železny křiž. Na kóždym boku je zamurjowana wulka zornowcowa tafla. Na třoch z tutech taflow steja pod železnym křižom mjena 112 padnjonych z wosadnych wsow. Na štwórtjej, přednjeje taflje je zwobraznjeny wojski helm, kiž leži na křižowanymaj mječomaj a je wobrubjony wot hažkow dubowego lisća. Pod tym čitamy wěnowanje Njeswaćanskeje wosady swojim rjekam a krótko hrónčko wo swěrje w němskej rěči a na

kóncu serbski napis „Wot naroda / do naroda / tych swěrných / pomjatk wostawa“.

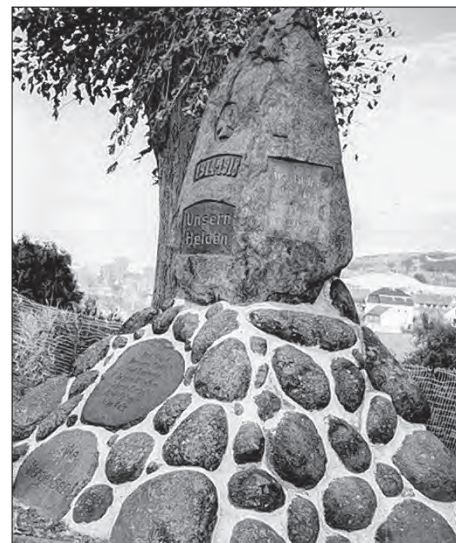
Wo stworjenje pomnika postara so wosebity wuběrk, kotremuž mjez druhim ryčerkublerjey Viettinghoff-Riesch z Njeswaćidła a Beck z Łusča přisłušeštaj. Łužiska firma Carl Sparmann & Co. jón z domjaceho zornowca zhotowi. Na popołdnu Božeho spěca, 25. meje 1922, so pomnik wotkry. Při tym přepoda jón wuběrk do wobsydstwa wosady. Poswjećensku narěč w serbskej a němskej rěči mjěše farar Jan Kapler, kotryž bě hakle před krótkim Njeswaćanske farske městno nastupił. Planowanje pomnika wšak bě hišće sobu na starosći měł jeho zastojnski předchadnik Jan Wałtar, kotryž pak w decembru 1921 njenadžicy zemrě. Farar Wałtar je znaty jako serbski basnik. Tuž je prawdžepodobne, zo je serbski napis z jeho pjera.

Trudla Malinkowa

Pokočowanje w přichodnym čisle

Pomnik we Łuze

Pomnik w Mnišonc

Pomnik we Łupoji

Pomnik w Njeswaćidło

Fota: T. Malinkowa

Powěšće

Nadróžne taflički při Malešanskej cyrkwi: Nažel je nawjes jenož němsce pomjenowana a kolesowarska šćežka njewjedže do Brězowki, ale do Potpicy. Foto: T. Malinkowa

Slepo. Ze swojeje lony w třecim nakładze wušleje knihi „Ufer der Hoffnung“ čitaše Trudla Malinkowa 1. měrca w Slepjanskim Serbskim kulturnym centrumje. Na 40 wopytowarjow bě na zajimawe popołdno wo stawiznach wupućowanja Serbow do zamórskich krajow přišto. Tež ze Slepjanskich kónčin běchu so w 19. lěstotku mnozy wjesnjenjo do Serbina w Texasu podali a sej tam nowu domiznu našli. Po čitanju sej mnozy knihu kupichu a wot awtorke signowachu dachu.

Chróscicy. Dr. Jens Buliš, něhdy farar w Póckowach a Smělnje, nětko diakon w Chróscicach, budže prawdžepodobnje sobotu do swjatkow, 19. meje, na měšnika wuswjećeny. Tole zdžěli wón we wobtuku swojeho přednoška na zetkaniu samostejacych, organizowanym wot Towarstwa Cyrila a Metoda, 6. měrca w Domje biskopa Bena w Smochćicach.

Wóspork. W bywšej kupnicy při torhošću we Wósporku wotwěrču njedželu, 11. měrca, jutrownu zahrodu. W njej su wšelake stacije natwarjene, kotraž bě Jezus na swojim puću ćerpjenja přešo. Wopytowarjo móžeja scěhować křižowy puć wot začaha do Jerusalema, poslednjeje wječerje z wučomnikami, nocy w zahrodze Gethsemane, přestyšowanja a křižowanja hač k zrowastanjenju Jezusa. Jednotliwe stacije su wšelake wosady a ewangelske šule z wokoliny natwarili. Cyłkowny nawod projekta

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamołwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591 600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)

Čišč: Lessingowa čišćernja, Kamjenc
Vertriebskennzeichen: 2 B 13145 E

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.
Lětny abonement plaći 8 eurow.

měještaj wosadne pedagoga Franziska a Christoph Zieschang z Barta. Jutrowna zahroda je přistupna na popołdnjach wot čieheho pjatka hač do do kónca jutrowneho tydženja.

Bukecy. Přinošk Arnda Zoby wo wotkryću wopomnjenskeho kamjenja při Lutherowej lipje w Bukecach 15. oktobra 2017, kotraž bě wozjewjeny w lońšim decemberskim čisle Pomhaj Bóh, je so w jendźelskim přeložku pod nadpisom „Commemoration of the 500th anniversary of the Reformation in Hochkirch, Saxony“ wozjewił w měrcowskim wudaću časopisa „wendish news“ awstralskeho towarstwa Wendish Heritage Society Australia. Tekstěj přidatej stej foće wo kemšach a wo wotkryću pomnika kaž tež wobraz z notami a štučkami serbskeje hymny.

Wětošow. „Mišterske twórbje chóroweje hudźby“ zanjese chór Serbskeho ludoweho ansambla sobotu, 17. měrca, w tudyšej němsko-serbskej dwójnej cyrkwi. Bohaće wopytany koncert mytowaše publikum ze sylnym přikleskom.

Rowno. W Rownom chcedza 50 serbskich historiskich narownych kamjenjow restawrować a na tudyšim wjesnym pohrjebnišću znowa nastajić dać. Kamjenje pochadžeja z rozpušćenoho stareho lěsneho pohrjebnišća a su tuchwilu wěsće skladowane. Někotre historiske narowne pomniki steja hižo wot lěta 2011 we wosebitym wopomnišću na Rownjanskim pohrjebnišću.

Dary

W februaru je so darilo za Pomhaj Bóh 50 eurow, dwójce 42 eurow, dwójce 17 eurow, štyri króć 12 eurow a 10 eurow. Bóh žohnuj dary a darcjelow.

Spominamy

Před sto lětami, 19. apryla 1918, narodži so **Herta Hempelowa** jako džowka justiceho inspektora Symanka w Budyšinje. Z młódšej sotru Lydiju wotrosće w pobožnej serbskej swójbje, kotraž bě wusko zwjazana z Krajnocyrkwiniskim zjednoćenstwom a serbskim cyrkwiniskim žiwjenjom. Nawuknywši powołanje sekretarki džělaše wot 1935 w serbskej čišćerni, kotruž tehdy dr. Jan Cyž nawjedowaše. 1937 wuda so na předarja Krajnocyrkwiniskeho zjednoćenstwa a přesydlil so z nim do Ebersdorfa pola Lubija. Jako mandželski hižo z wójny dom njeprjědže, wróći so 1949 do staršiskeho doma w Budyšinje, hdžež hromadže ze sotru bydleše. Po tym zo bě něšto lět katechetka Krajnocyrkwiniskeho zjednoćenstwa, džělaše wot 1955 hač do wuměnka jako bibliotekarka w Institutje za serbski ludospyt w Budyšinje. Čestnohamtsce skutkowaše we wšelakich serbskich cyrkwiniskich gremijach a přednošowaše husto na zarjadowanjach ewangelskich Serbow. Zemřě 17. oktobra 1999 a wotpočuje poboku swojeje sotry na Tuchorskim pohrjebnišću. T.M.

Přeprošujemy

01.04. 1. dzeń jutrow

- 06.00 nutrnosť we Wuježku pola Bukec na Pawlikec statoku (farar Haenchen)
- 06.00 jašowne spiwanje, potom dwójorěčna nabóžnina w Popojcach
- 07.00 nutrnosť w Rownom na kěrchowje (fararka Malinkowa)

02.04. 2. dzeń jutrow

- 09.30 namša w Picnju (farar Pjech)
- 12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (farar Haenchen)

08.04. Quasimodogeniti

- 12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (fararka Malinkowa)

11.04. srjeda

- 19.00 Bjesada w Rakecach w farskej bróžni

17.04. wutora

- 14.00 wosadne popołdne pola Kowarjec we Wuježku pola Wósporka (sup. Malink)
- 18.30 Bjesada w Bukecach na farje

21.04. sobota

- 14.30 wosadne popołdne w Bukecach (sup. Malink)

22.04. Jubilate

- 10.30 namša w Dešnj

29.04. Kantate

- 12.00 nutrnosť w serbskim rozhłosu (sup. Malink)

02.05. srjeda

- 19.30 Bjesada w Hodžiju na kantoraće

06.05. Rogate

- 10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (farar Rummel)
- 14.00 wosadne popołdne w Slepom (fararka Malinkowa)